

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

Bevarandeplan för Natura 2000-område

Brusaån

- Områdeskod
SE0310805

- Bevarandeplanen
reviderad/fastställd
2016-12-12
2007-09-11

- Beteckning
0600-40-0805

Bakgrund

Natura 2000 är ett nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Utpekande av Natura 2000-områden bygger på krav i EUs fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Syftet är att hejda utrotning av vilda djur och växter och att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Alla medlemsländer ska peka ut Natura 2000-områden. Genom utpekandet åtar sig länderna att naturmiljöerna och arterna i varje område långsiktigt ska bevaras. Natura 2000-nätverket är viktigt i EUs arbete för att bevara biologisk mångfald. I de båda direktiven listas särskilt värdefulla naturmiljöer och arter.

Bevarandeplan

Bevarandeplanen beskriver området med bevarandesyfte, bevarandemål och beskrivningar av de naturmiljöer och arter som ska vara i gynnsamt bevarandetillstånd. Även vad som kan påverka Natura 2000-området negativt, behov av bevarandeåtgärder, t ex skydd eller skötsel, liksom uppföljning beskrivs också. Informationen ska underlätta förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken. Bevarandeplanen fastställs av Länsstyrelsen och kan revideras när ny kunskap tillkommer eller om omständigheterna i eller utanför området ändras.

Lagstiftning

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön i området. Detta regleras i miljöbalken (7 kapitlet 27-29§§). Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturvärden behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls samråd med Skogsstyrelsen. Tillstånd krävs inte för de åtgärder som behövs för skötseln av naturmiljöerna i området. Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument utan ett underlag för prövningar av eventuella åtgärder i Natura 2000-området.

Kontakt

Vid frågor om Natura 2000 kontakta Länsstyrelsen:

- Telefon växel: 010-22 36 000
- E-post: jonkoping@lansstyrelsen.se

Bevarandeplan för Natura 2000-området

SE0310805 Brusaån

Kommun: Eksjö

Områdets totala areal: 15 ha

Bevarandeplanen uppdaterad av Länsstyrelsen: 2016-12-12

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2007-09-11

Markägarförhållanden:

Statligt

Kommunalt

Privat

Regeringsbeslut, historik:

SPA: Nej, pSCI: 2006-05-01, SCI: 2007-11-01, SAC: 2014-01-16, regeringsbeslut M2013/2696/Nm

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

1029 - Flodpärlmussla, *Margaritifera margaritifera*

1032 - Tjockskalig målarmussla, *Unio crassus*

Bevarandesyfte

Syftet med Natura 2000 är att säkerställa den långsiktiga överlevnaden för Europas mest värdefulla och hotade naturtyper och arter. I varje enskilt Natura 2000-område är syftet att prioriterade naturtyper och arter bevaras så att området på bästa sätt bidrar till gynnsam bevarandestatus på biogeografisk nivå.

Natura 2000-områdets prioriterade bevarandevärden är Brusaåns bestånd av flodpärlmussla och tjockskalig målarmussla.

Motivering: Området har mycket höga värden knutna till de starkt hotade stormusslorna flodpärlmussla och tjockskalig målarmussla.

Prioriterade åtgärder: Restaureringsåtgärder av vattendraget som t.ex. biotopförbättrande åtgärder och skapande av fria vandringsvägar och naturligt flöde. Hänsyn i omgivande skogs- och jordbruksmark för att värna vattenkvaliteten och bevara en ekologiskt funktionell kanton.

Beskrivning av området

Brusaån ligger i Eksjö kommun och ingår i Emåns avrinningsområde. Ån har sitt källområde

kring Stensgöl och rinner i sydostlig riktning genom Bruzaholm, Hjaltevad och Ingatorp för att slutligen mynna i Silverån strax utanför Mariannelund. Åsträckan mellan järnvägsbron vid Högebro och utloppet i Åsjön är utpekad som Natura 2000- område då det är här som den tjockskaliga målarmusslan är funnen. Det är även den här delen av Brusaån som har fina strömmande sträckor och ett relativt bra och storvuxet öringbestånd.

Brusaån är ett lugnflytande vatten med ett medeldjup på 0,5 - 1 meter. Bottensubstratet utgörs av framförallt sand i lungflytande partier och grus, sten och block i strömmande sträckor. Fiskarter som är funna i Brusaån är abborre, benlöja, bergsimpa, elritsa, gädda, lake, mört, stensimpa och öring. Åns struktur med uppväxtområden och ståndplatser för öring möjliggör för ett stabilt öringsbestånd. Övervägande delen av de bra öringbiotoperna finns nedströms Mariannelund. I Brusaån finns även flodpärlmussla och utter. Längs åsträckan ses områden som torde vara lämpliga häckningsmiljöer för strömstare, kungsfiskare och forsärsla.

Huvudsakligen kantas Brusaån av barrskog men längs sträckan kring Mariannelund noteras även jordbruksmark och tomtmark. Totalt sett är skuggningen i vattendraget tämligen bra. Brusaån har en måttlig tillgång på vattenvegetation men flera olika vegetationstyper längs åsträckan antyder en hög diversitet. Betydande delar av Brusaåns tillrinningsområde är försurningspåverkade och kalkade. Det märks ingen påverkan från försurning på vattenkvaliteten i åns nedre delar.

Vid vattenförvaltningens senaste klassning visar den ekologiska statusen i Brusaån: Silverån-Högebro på måttlig status. Den hydromorfologiska påverkan bedöms vara så pass omfattande att god ekologisk status inte kan uppnås..

Vad kan påverka negativt

- Förändring av vattendragets naturlighet och flödesregim, t.ex. vandringshinder, reglering, dikning, vattenuttag, grumling, för reglerade vattendrag även ekologiska försämringar som sänkt minimitappning, ökad korttidsreglering etc.
- Skogsbruk i närområdet utan lämnande av skyddszoner i sådan utsträckning som behövs av hänsyn till växt- och djurlivet, kulturmiljön och landskapsbilden (se Skogsvårdslagen 30 § och dess föreskrifter).
- Försämrade vattenkvalitet genom påverkan av föroreningar, näringsämnen, bekämpningsmedelsrester, grumling, humusämnen etc., t.ex. körskador i skogsbruk, läckage av näringsämnen eller bekämpningsmedelsrester, dagvatten som kan påverka vattenkvaliteten.
- Rensning av till vattendraget mynnande diken, om det innebär att fisket kan skadas (se 11 kap. 15 § Miljöbalken om skyldighet att göra anmälan till länsstyrelsen om fisket kan skadas, avser både allmänt och enskilt fiske och både yrkesfiske och fritidsfiske).
- Förändring av åns naturliga artsammansättning och konkurrensförhållanden, t.ex. påverkan av främmande arter, genom utsättning av främmande arter, för hårt eller ensidigt fisketryck etc.
- Minskning av arealen naturliga strandmiljöer, t.ex. exploatering utmed vattendraget etc.

Generella texter kring vad som påverkar naturtyper och arter negativt finns även i Naturvårdsverkets naturtyps- och artspecifika vägledningar.

Bevarandeåtgärder

Vattendraget omfattas av 100 meter strandskydd. EU:s ramdirektiv för vatten utgör grund för skydd av vatten. Direktivet har införlivats i svensk lagstiftning genom förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. Syftet med lagstiftningen är bl.a. att ställa krav på icke försämring av ytvatten med avseende på både ekologisk och kemisk status. Ytterligare skydd, utöver dessa och skogsvårdslagens och miljöbalkens allmänna bestämmelser, bedöms för närvarande inte behövas.

Kunskapsläget om både tjockskalig målarmussla och flodpärlmussla måste förbättras. Det är därför angeläget att inventera dessa arter i Natura 2000-området, men även uppströms och nedströms den aktuella sträckan av Brusaån.

Under 2012-2016 har Brusaån ingått i projektet UC4LIFE, målarmusslans återkomst. Med anledning av ovanstående historiska fysiska, kemiska och hydrologiska påverkan har ett omfattande arbete genomförts i Brusaån. Fokus har främst legat på att öppna upp fria vandringsvägar. Åtgärderna omfattar ett omlöp runt den övre bruksdammen inne i Mariannelund samt utrivning av en damm nedströms i huvudfåran samt även en damm i biflödet Hässlebybäcken. Utöver arbetet med att öppna upp fria vandringsvägar har biotopvård utförts.

Innan det faktiska åtgärdsarbetet initieras har det krävts en hel del förarbete i form av markägarkontakter, detaljprojekteringar, vattenrättsliga utredningar och miljökonsekvensbeskrivningar

Åtgärdsarbetet började under 2012 då tidiga informationsmöten hölls mellan Länsstyrelse, kommun och konsulter kopplade till projektet. Initialt låg fokus på inventeringar, markägarkontakter, detaljprojekteringar, miljökonsekvensbeskrivningar samt klargörande av vattenrättsliga förhållanden. Sedan tidigare finns en förprojektering framtagen, ett dokument som utgjorde grunden för det fortsatta arbetet med att åtgärda vandringshindren. Byggkontroll och rådgivning, såväl teknisk som biologisk, har delgetts den entreprenör som ansvarar för byggnationerna. Under juni 2015 revs ett vandringshinder ut i Hässlebybäcken och omlöpet vid den övre bruksdammen var färdigt att tas i bruk under november 2015.

Under våren 2016 har planering och genomförande även lett till att beståndet med tjockskalig målarmussla har förstärkts genom återintroduktion av musslor från Emåns huvudfåra vid Kvillsfors till lämpliga och återställda och biotopvårdade delar av Brusaån.

Ytterligare skötselåtgärder kan bli aktuella efter inventeringar och erforderliga utredningar. Åtgärder som kan bli aktuella är t.ex. information till markägare, möjligheter till att skapa fria fiskvägar, att bygga utterpassager och bygga lek- och settlingsbottnar m.m. enligt befintliga åtgärdsplaner.

Uppföljning av naturtyper och arter

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000 - naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:**1029 - Flodpärlmussla, Margaritifera margaritifera**

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Flodpärlmusslan har under 1900-talet försvunnit från omkring hälften av sina tidigare kända lokaler. I Brusaån hittades 24 individer under en inventering 2001.

Flodpärlmusslan är en avlång, njurformad stormussla som kan bli upp till 16 cm lång. Normallivslängd uppskattas i södra Sverige till 70-80 år. I Norr lands inland är tillväxten långsammare och här har man funnit Sveriges hittills äldsta flodpärlmussla, vilken var ca 280 år gammal. Fyndet gör flodpärlmusslan till ett av de mest långlivade djur man känner till.

Arten är knuten till strömmande vattendrag med i första hand grus- och stenbottnar. För att föryngringen ska fungera krävs reproducerande bestånd av värdfiskartema lax eller öring, på vars gälar flodpärlmusslans larver genomgår en del av sin utveckling. Ytterligare krav är ett permanent vattenflöde, relativt hög vattenhastighet och klart, syrgasrikt, näringsfattigt vatten med stabila pH-förhållanden. Arten förekommer i vatten av vida skild storlek, från stora älvar till knappt meterbredda skogsbäckar.

På den nationella rödlistan är flodpärlmusslan klassad som starkt hotad. Arten är fridlyst enligt 5 § Artskyddsförordningen (2007:845). Flodpärlmusslan ingår även i art- och habitatdirektivets bilaga 2 och 5 samt i Bernkonventionens bilaga III.

Mer generell information om arten finns i Naturvårdsverkets artspecifika vägledning.

Bevarandemål

Flodpärlmusslan ska finnas i en livskraftig population och det ska finnas inslag av musslor mindre än två centimeter, som indikation på rekrytering i området. Vattnet i Brusaån ska ha god kvalitet och genomströmning och botten med sand, sten eller grus viktiga för musslornas möjlighet att andas och filtrera näring. Kantzonen utmed vattendraget ska vara orörd, vilket skyddar mot övergödning, vattengrumling och fluktuerande temperaturer. Öringen, vars gälar mussellarverna parasiterar på, ska finnas i en stabil population och den ska kunna reproducera sig i området utan begränsning av vandringshinder. Arealen vattendrag, vilken är musslornas livsmiljö, ska vara minst 15 hektar vid medelvattenstånd.

Bevarandetillstånd

Svagt bevarandetillstånd: Endast ett trettiotal levande musslor påträffades 2001 och ingen påvisad rekrytering. Värdfiskbeståndet av öring är troligtvis påverkat av vandringshinder upp- och nedströms.

1032 - Tjockskalig målarmussla, *Unio crassus*

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Tjockskalig målarmussla är den stormussla som är mest hotad av våra sötvattensmusslor. I Brusaån har sammanlagt 43 individer hittats. Under 2016 har det befintliga beståndet genom en återintroduktion nedströms den nedre bruksdammen inom LIFE-projektet Målarmusslans återkomst.

Tjockskalig målarmussla är en 4-7 cm stor, elliptiskt till svagt oval stormussla med mycket tjockt skal. Musslan har visat sig kunna bli upp mot 90 år gammal, med en medianålder på ca 50-60 år.

Arten är knuten till rinnande vatten med bottensubstrat av sand och grus. För att föryngringen ska fungera krävs reproducerande bestånd av värdfiskarter, på vars gälar musslans larver genomgår en del av sin utveckling. Vilken fiskart som är huvudvärd är ännu oklart, elritsa, stensimpa, lake, löja och färna är möjliga arter. Ytterligare krav är ett permanent vattenflöde, relativt hög vattenhastighet och klart, syrgasrikt, näringsfattigt vatten med stabila pH-förhållanden. Arten förekommer främst i några av de större åsystemen i Sveriges södra till östra delar.

På den nationella rödlistan är tjockskalig målarmussla klassad som starkt hotad. Arten är fridlyst enligt 4, 5 och 7 §§ Artskyddsförordningen (2007:84S). Tjockskalig målarmussla ingår även i art- och habitatdirektivets bilaga 2 och 4. Arten kräver noggrant skydd enligt art- och habitatdirektivet.

Mer generell information om arten finns i Naturvårdsverkets artspecifika vägledning.

Bevarandemål

Den tjockskaliga målarmusslan ska finnas i en livskraftig population och det ska finnas inslag av musslor mindre än två centimeter, som indikation på rekrytering i området. Vattnet i Brusaån ska ha god kvalitet och genomströmning och botten består av sand, sten eller grus viktiga för musslornas möjlighet att andas och filtrera näring. Kantzonen utmed vattendraget ska vara orörd, vilket skyddar mot övergödning, vattengrumling och fluktuerande temperaturer. Värdfiskarter, vars gälar mussellarverna parasiterar på, ska kunna reproducera sig i området utan begränsning av vandringshinder. Arealen vattendrag, vilken är musslans livsmiljö, ska vara minst 15 hektar vid medelvattenstånd.

Bevarandetillstånd

Svagt bevarandetillstånd: Endast ett fyrtiotal individer hittades vid inventering 2001, 2004 och det finns ingen påvisad rekrytering inom området. Individerna är sporadiskt spridda i ån, vilket försvårar föryngring och genutbyte. Värdfiskbeståndet tros vara påverkat av vandringshinder upp- och nedströms. Tillståndet har förbättrats i och med de åtgärder som genomförts inom UC4LIFE - någon uppföljning av rekryteringen har dock utförts än.

Dokumentation

Länsstyrelsen i Jönköpings län. 2015. Stormusslor i Jönköpings län. Utbredning och status åren 1959-2014

Målmusslans återkomst – till nytta för människa, djur och natur. 2015. Handbok UC4ILIFE. Länsstyrelsen i Skåne län.

Artdatabanken. 2015. Rödlistade arter i Sverige. Uppsala.

Artdatabanken. 2015. Flodpärlmussla, Margaritifera margaritifera. Artfakta. Artdatabanken. 2015. Tjockskalig målmussla, Unio crassus. Artfakta.

Havs- och vattenmyndigheten. 2014. Flodpärlmussla (Margaritifera margaritifera). Länsstyrelsen i Jönköpings län. 1998. Biotopkartering Emån Meddelande 1999:20. Länsstyrelsen i Jönköpings län, Naturhistoriska riksmuseet och Göteborgs Naturhistoriska Museum. 2006. Guide till Sveriges stormusslor.

Länsstyrelsen i Jönköpings län. 2002. Högländsvatten - naturvärden och nyckelbiotoper. Meddelande NR 2002:13.

Länsstyrelsen i Jönköpings län. 2006. Kalkningar i Emån, Mörrumsån och Svartån. Meddelande NR 2006:15.

Naturvårdsverket. 2006. Åtgärdsprogram för bevarande av utter. Rapport 5614.

Emåförbundet. 2009. Åtgärdsplan för biologisk återställning i Brusaån på sträckan Högebro – Södra Åsjön.

Bilagor

Kartbilaga (översiktskarta).

Natura 2000-område

Brusaån

(SE0310805)

1:40 000

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

© Lantmäteriet Geodatasamverkan
© Länsstyrelsen Jönköping

Natura 2000-område

Brusaån

